Projekt podstawy programowej dla szkoły branżowej I stopnia

EDUKACJA OBYWATELSKA

Głównym celem podstawy programowej w zakresie przedmiotu edukacja obywatelska jest przygotowanie uczniów do świadomego i odpowiedzialnego zaangażowania obywatelskiego w społeczeństwie demokratycznym.

Przedmiot buduje i wzmacnia postawy patriotyczne młodych ludzi oparte na poczuciu tożsamości i dumie z przynależności do wspólnoty, trosce o małą i dużą ojczyznę, poczuciu odpowiedzialności za jej kształt. Równolegle przedmiot kształtuje otwartość i szacunek wobec innych, empatię i solidarność z innymi oraz zaangażowanie na rzecz dobra wspólnego. Wymagania ogólne podstawy programowej w zakresie przedmiotu edukacja obywatelska dotyczą: rozumienia sfery publicznej, zainteresowania sprawami publicznymi oraz zaangażowania obywatelskiego, które są warunkiem świadomego i odpowiedzialnego udziału w życiu wspólnoty.

Podstawa programowa w zakresie przedmiotu edukacja obywatelska obejmuje siedem działów, które odzwierciedlają pięć kręgów wspólnot, w których funkcjonuje uczeń. Dodatkowo wyodrębniono dział wprowadzający do tematyki edukacji obywatelskiej oraz dział dotyczący demokracji i prawa. W edukacji obywatelskiej szczególnie istotne jest umożliwienie uczniom zrozumienia bieżących wydarzeń społeczno-politycznych.

Zajęcia edukacji obywatelskiej rozwijają następujące umiejętności:

1) poszukiwanie, weryfikowanie, analizowanie i wykorzystywanie informacji na tematy społeczne i polityczne;
2) formułowanie i uzasadnianie własnego zdania na podstawie danych, wartości i potrzeb;
3) prowadzenie z szacunkiem dla innych dialogu w kwestiach spornych;
4) identyfikowanie i analizowanie wybranych problemów społecznych oraz formułowanie propozycji ich rozwiązań;

5) podejmowanie (indywidualnie lub w grupie) działań nakierowanych na rozwiązanie problemów społecznych;

6) wpływanie na działania władz publicznych przez świadomy udział w głosowaniu, dialog z przedstawicielami władzy oraz dopuszczone w porządku demokratycznym formy protestu;

7) załatwianie podstawowych spraw urzędowych i ochrona własnych praw w relacji z instytucjami publicznymi i innymi uczestnikami życia społecznego.

ZAKRES PODSTAWOWY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

1. Rozumienie najważniejszych zjawisk oraz procesów społecznych i politycznych, a także zasad nimi rządzących, oraz analizowanie i ocenianie tych zjawisk.
2. Rozumienie oraz poszanowanie wartości i zasad demokracji, w tym podstawowych zasad i mechanizmów demokratycznego państwa prawa oraz praw człowieka gwarantowanych przez Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej, a także odnoszenie tych praw do codziennych sytuacji życiowych.
3. Zainteresowanie wybranymi obszarami rzeczywistości społeczno-politycznej oraz formułowanie i uzasadnianie opinii w sprawach publicznych na podstawie wartości własnych i społecznie uznanych oraz sprawdzonych informacji.
4. Rozumienie i poszanowanie perspektywy oraz opinii innych osób, rozpoznawanie kwestii kontrowersyjnych lub spornych, prezentowanie własnego zdania z szacunkiem dla odmiennych opinii oraz poszukiwanie porozumienia w dialogu.
5. Identyfikowanie problemów społecznych, poszukiwanie ich rozwiązań oraz angażowanie się indywidualnie lub we współpracy z innymi w działania na rzecz dobra wspólnego i ojczyzny.
6. Załatwianie wybranych spraw urzędowych i podejmowanie działań w relacjach z instytucjami publicznymi, a także rozumienie mechanizmów i form uczestnictwa obywatelskiego oraz ich odpowiedzialne wykorzystywanie.

Realizacja celów kształcenia – wymagań ogólnych podstawy programowej w zakresie przedmiotu edukacja obywatelska – składa się z dwóch równoważnych elementów nauczania i uczenia się, tj.:

1) opanowania wiedzy i umiejętności określonych w siedmiu działach tematycznych;
2) realizacji trzech doświadczeń edukacyjnych – praktycznych działań obywatelskich.

Elementy te wzajemnie się uzupełniają i tylko ich równoległa realizacja pozwala w pełni osiągnąć cele kształcenia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe dotyczące wiedzy i umiejętności

I. Ja i społeczeństwo

Pytanie wiodące: Co to znaczy być dobrym obywatelem?

Uczeń:

1) wyjaśnia, czym jest patriotyzm, wskazuje różne sposoby wyrażania identyfikacji z ojczyzną i troski o ojczyznę; wyjaśnia, co to znaczy być dobrym obywatelem;
2) rozpoznaje przykłady ksenofobii, stereotypów i dyskryminacji, w tym mowy nienawiści, w miarę możliwości reaguje na ich przejawy w swoim otoczeniu;
3) identyfikuje zachowania, które budują współpracę i zaufanie w grupie, oraz takie, które prowadzą do konfliktów i podziałów, stosuje wybrane metody rozwiązywania konfliktów w grupie.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) wskazuje, na podstawie wyników badań, co łączy społeczeństwo polskie, a co dzieli je w sferze wartości i ocenie współczesności, oraz przedstawia wybrane osiągnięcia Polski i Polaków;
2) na wybranych przykładach wyjaśnia wpływ swoich codziennych, indywidualnych wyborów na otoczenie, w tym na środowisko przyrodnicze i innych ludzi;
3) identyfikuje na podstawie zebranych informacji wyzwania społeczne istotne dla młodego pokolenia oraz proponuje możliwe działania w danym obszarze;

4) na podstawie wiarygodnych źródeł identyfikuje fałszywe przekazy na temat wybranego zjawiska społecznego lub sytuacji zawodowej oraz wyjaśnia wpływ manipulacji na społeczeństwo;

5) wyjaśnia, na czym polega konstytucyjny obowiązek obrony Ojczyzny.

II. Szkoła jako wspólnota

Pytanie wiodące: Jak wspólnie tworzymy szkołę?

Uczeń:

1) identyfikuje szkolne reguły określone w statucie oraz prawa i obowiązki uczniowskie, reaguje w sytuacjach naruszenia reguł;

2) wyjaśnia, czym jest samorządność uczniowska w branżowej szkole I stopnia, oraz wymienia sposoby włączania uczniów w decydowanie o sprawach szkoły, w miarę możliwości korzysta z nich.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) rozpoznaje problemy i potrzeby społeczności szkolnej, w miarę możliwości (indywidualnie lub w grupie) podejmuje działanie w tej sprawie;

2) opisuje funkcjonowanie systemu oświaty, w tym szkolnictwa zawodowego; wyjaśnia znaczenie obowiązku nauki i korzyści z jego realizacji;

3) wyjaśnia, czym są mediacje i kiedy mogą być stosowane; wymienia korzyści wynikające z wykorzystania mediacji w konfliktach rówieśniczych, szkolnych i zawodowych; w miarę możliwości w sytuacjach spornych odwołuje się do mediacji.

III. Społeczność lokalna i regionalna

Pytanie wiodące: Jak budujemy wspólnotę lokalną i regionalną?

Uczeń:

1) wymienia najważniejsze zadania samorządu terytorialnego, w szczególności gminy i powiatu, opisuje wpływ samorządu na własne życie i sposoby wpływania na decyzje organów władzy lokalnej;

2) opisuje znaczenie wolontariatu jako formy aktywności obywatelskiej; wyjaśnia, na czym polegają budżet obywatelski, inicjatywa lokalna i fundusz sołecki, oraz w miarę możliwości wykorzystuje wybraną formę w sprawie ważnej dla siebie lub społeczności;

3) jest przygotowany do załatwienia podstawowych spraw urzędowych ważnych dla młodych obywateli oraz wypełnia wybrany formularz lub wniosek; odnajduje informacje o nieodpłatnej pomocy prawnej.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) identyfikuje dziedzictwo budujące lokalną tożsamość; wyszukuje i przedstawia sylwetki żyjących współcześnie lub historycznych patriotów lokalnych, osób ważnych dla społeczności lokalnej;

2) wyjaśnia, na czym polega prawo dostępu do informacji publicznej i jakie ma ono znaczenie dla obywateli, oraz w miarę możliwości korzysta z prawa dostępu do informacji publicznej;

3) wyszukuje aktualne informacje o pracach rady gminy, miasta lub powiatu na wybrany temat i przedstawia efekty swojej pracy;

4) poznaje oraz prezentuje lokalnie działające organizacje pozarządowe, wymienia formy ich wspierania, w tym wolontariat; w miarę możliwości angażuje się w działalność organizacji;

5) identyfikuje wybrane potrzeby społeczności lokalnej dotyczące młodych ludzi, proponuje możliwe rozwiązania oraz w miarę możliwości przedstawia je przedstawicielom władz lokalnych.

IV. Demokracja i prawo

Pytanie wiodące: Jak demokracja i Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej chronią nasze prawa?

Uczeń:

1) na przykładzie Polski po 1945 r. wymienia cechy ustrojów totalitarnego oraz autorytarnego i odróżnia je od demokracji;

2) wskazuje kluczowe etapy procesu demokratyzacji Polski po 1989 r. oraz – wykorzystując doświadczenia świadków historii – przedstawia najważniejsze konsekwencje transformacji;

3) korzystając z Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, wymienia podstawowe zasady demokratycznego państwa prawa, a także wyjaśnia ich wpływ na życie obywateli;

4) wyjaśnia znaczenie wyborów w systemie demokratycznym; opisuje czynne i bierne prawo wyborcze; argumentuje na rzecz świadomego udziału w głosowaniu;

5) na przykładzie wybranych problemów prawnych wyjaśnia znaczenie najważniejszych dla młodzieży i młodych dorosłych instytucji prawa cywilnego i rodzinnego oraz wyszukuje obowiązujące w tym zakresie akty normatywne;

6) wymienia podstawowe prawa człowieka i obywatela oraz identyfikuje przykłady łamania tych praw;

7) wymienia mechanizmy ochrony praw człowieka i obywatela, w tym możliwość kontaktu z organami państwowymi i międzynarodowymi powołanymi do ochrony tych praw, potrafi zgłosić naruszenie;

8) rozróżnia umowę o pracę, w tym umowę o pracę w celu przygotowania zawodowego, umowy cywilnoprawne, umowę o staż uczniowski oraz porozumienie o wykonywaniu świadczeń wolontariackich, wskazując powiązane z nimi prawa i obowiązki oraz sposoby ich ochrony.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) identyfikuje współczesne zagrożenia dla demokracji i inicjatywy, które im przeciwdziałają;

2) wymienia własne prawa i obowiązki w relacji z instytucjami publicznymi oraz funkcjonariuszami publicznymi, w tym z policją, prokuraturą, sądem, oraz potrafi bronić swoich praw w sytuacji ich naruszenia;

3) na wybranych przykładach wyjaśnia znaczenie najważniejszych instytucji prawa karnego oraz identyfikuje prawa przysługujące obywatelowi w sprawie karnej, wyszukuje obowiązujące w tym zakresie akty normatywne;

4) wskazuje podstawowe sposoby ochrony własnych danych osobowych oraz wyjaśnia formy naruszania dóbr osobistych, szczególnie w internecie; potrafi zgłosić naruszenie dóbr osobistych.

V. Polska – władza, świat polityki i sfera publiczna

Pytanie wiodące: Jak działa państwo?

Uczeń:

1) identyfikuje kompetencje i strukturę władzy ustawodawczej w Rzeczypospolitej Polskiej; wyszukuje informacje o wybranym parlamentarzyście ze swojego okręgu w zakresie sprawowania mandatu;

2) identyfikuje kompetencje Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej oraz wyjaśnia przykładowe działanie podjęte przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w ramach wybranych uprawnień konstytucyjnych;

3) opisuje sposób powołania i najważniejsze kompetencje Rady Ministrów; wyszukuje informacje na temat bieżącego działania wybranego ministerstwa;

4) identyfikuje najważniejsze organy władzy sądowniczej (Sąd Najwyższy, sądy powszechne, sądy administracyjne i sądy wojskowe, Trybunał Konstytucyjny oraz Trybunał Stanu) i opisuje ich znaczenie dla obywatela;

5) wyszukuje informacje na temat partii politycznych reprezentowanych w parlamencie Rzeczypospolitej Polskiej oraz na przykładzie wybranego zagadnienia wskazuje główne różnice programowe;

6) wyjaśnia, czym jest społeczeństwo obywatelskie i jakie ma znaczenie dla sprawnego funkcjonowania państwa; wyszukuje informacje na temat wybranych instytucji społeczeństwa obywatelskiego oraz sposobów ich wspierania;

7) wyjaśnia wpływ mediów tradycyjnych i społecznościowych na przekonania i postawy jednostek, funkcjonowanie społeczeństwa i państwa; opisuje konsekwencje i zagrożenia związane z upowszechnianiem niesprawdzonych informacji;

8) wyszukuje wiarygodne i rzetelne źródła informacji na wybrane tematy społeczno-polityczne oraz identyfikuje przykłady manipulacji, dezinformacji i fałszywych informacji oraz weryfikuje je.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) wyszukuje informacje na temat kampanii wyborczej i programów partii oraz odróżnia fakty od opinii i weryfikuje informacje;

2) wyjaśnia wpływ Kościoła katolickiego na proces demokratyzacji życia publicznego w Polsce do 1989 r.;

3) wyjaśnia wpływ ruchu społecznego „Solidarność” na przemiany polityczne i społeczne w Polsce w latach 1980–1989;

4) wyjaśnia, czym jest e-administracja, podaje przykłady spraw obywatelskich, które można załatwić zdalnie, i potrafi to zrobić.

VI. Polska w Unii Europejskiej

Pytanie wiodące: Jakiej Unii Europejskiej chcemy?

Uczeń:

1) wymienia wartości, na których opiera się Unia Europejska, i wyszukuje informacje na temat działalności wybranych jej instytucji;

2) ocenia bilans członkostwa Polski w Unii Europejskiej i formułuje opinię w tej sprawie;

3) wyszukuje informacje na temat możliwości własnego rozwoju (np. edukacja, praca, wolontariat) przy wsparciu programów Unii Europejskiej, w miarę możliwości wykorzystuje je.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) formułuje opinię na temat pogłębiania integracji europejskiej i rozszerzania Unii Europejskiej o nowe państwa oraz podejmuje dyskusję na temat tych procesów;

2) wymienia podstawowe założenia wybranej polityki Unii Europejskiej oraz wyjaśnia jej wpływ na własną okolicę i Polskę, a także formułuje opinię na jej temat.

VII. Świat globalnych zależności

Pytanie wiodące: Jak my wpływamy na świat i jak świat wpływa na nas?

Uczeń:

1) identyfikuje polityczne, gospodarcze, społeczne zależności między Polską a resztą świata oraz wskazuje ich przyczyny i konsekwencje;
2) wyjaśnia czynniki wpływające na bezpieczeństwo Polski, w tym rolę NATO i ONZ; dyskutuje na temat wybranych zagrożeń dla bezpieczeństwa;
3) identyfikuje najważniejsze wyzwania globalne, w tym dotyczące zrównoważonego rozwoju oraz powiązane ze zdobywanym zawodem, a na wybranym przykładzie wyjaśnia konieczność międzynarodowej współpracy w celu ich rozwiązania;
4) wymienia przyczyny i konsekwencje kryzysu klimatycznego i wyszukuje informacje na temat działań na rzecz jego powstrzymania oraz w miarę możliwości angażuje się w wybrane działania.

Wymagania do wyboru. Uczeń:

1) wyjaśnia, na czym polegają zasady odpowiedzialnej konsumpcji i patriotyzmu gospodarczego, oraz w miarę możliwości je stosuje;
2) odróżnia przytaczane w debacie informacje od opinii na temat konsekwencji ruchów migracyjnych na świecie, a także formułuje i prezentuje swoje stanowisko w tym zakresie;
3) podaje przyczyny wybranego aktualnego konfliktu międzynarodowego oraz identyfikuje jego konsekwencje;
4) wymienia zadania przedstawicielstw dyplomatycznych Rzeczypospolitej Polskiej; potrafi korzystać z pomocy służb konsularnych podczas przygotowań do wyjazdu i w czasie pobytu za granicą.

Wymagania szczegółowe dotyczące doświadczeń edukacyjnych

W ramach zajęć z edukacji obywatelskiej uczeń zdobywa doświadczenia edukacyjne, które przez swój praktyczny charakter wspierają wykorzystanie wiedzy przedmiotowej.

Doświadczenia edukacyjne wzmacniają kompetencje fundamentalne i przekrojowe oraz rozwijają sprawczość ucznia. Doświadczenia edukacyjne w postaci działań obywatelskich są sposobem nabywania praktycznych umiejętności, kształtowania postaw patriotycznych oraz wspierania sprawczości. Uczeń, indywidualnie lub w grupie, podejmuje przynajmniej trzy działania obywatelskie w formie:

1. aktywnego uczestnictwa w debacie na wybrany temat społeczny, prezentowania własnego zdania, które uzasadnia i którego broni, oraz podejmowania dialogu z osobami o odmiennych poglądach;
2. aktywnego udziału w spotkaniu z przedstawicielami organów władzy publicznej, w ramach którego zadaje pytania dotyczące kompetencji tych organów;
3. aktywnego uczestnictwa w przygotowaniu obchodów rocznicy ważnego wydarzenia historycznego lub w innych obchodach;
4. sformułowania i opublikowania własnej opinii w ważnej dla siebie sprawie publicznej w lokalnych lub szkolnych mediach z poszanowaniem poglądów innych i z poszanowaniem demokratycznego porządku prawnego;
5. zorganizowania kampanii społecznej lub zbiórki na wybrany przez siebie cel, w ramach której zachęca do udziału w niej innych ludzi lub instytucje;
6. nawiązania współpracy jako wolontariusz z lokalną organizacją społeczną lub instytucją publiczną w celu wsparcia realizacji jej celów statutowych, po czym przedstawienia na forum klasy efektów swojego zaangażowania;
7. napisania wniosku o dofinansowanie projektu w ramach szkolnego lub lokalnego budżetu obywatelskiego lub innego wniosku o wsparcie finansowe związane z przyszłą aktywnością zawodową ucznia;
8. napisania i wysłania (opublikowania) petycji, listu lub listu otwartego do przedstawicieli władz publicznych w ważnej dla siebie sprawie;
9. kandydowania w klasowych lub szkolnych wyborach, w tym prowadzenia kampanii wyborczej;
10. przygotowania dokumentów koniecznych do zgłoszenia zgromadzenia (protestu lub pikiety);

11. wypełnienia wniosku o wydanie dowodu osobistego, paszportu lub innego dokumentu;
12. dokonania analizy programu wyborczego oraz kampanii wybranej partii lub kandydata;
13. uczestnictwa w konsultacjach społecznych na wybrany temat lub w wysłuchaniu publicznym, w ramach których formułuje własną opinię i przekazuje ją odpowiednim władzom;
14. przeprowadzenia sondy szkolnej lub ulicznej na wybrany temat, a następnie zaprezentowania jej wyników;
15. przeprowadzenia i udokumentowania wywiadu ze świadkiem historii najnowszej lub inną ważną postacią lokalną;
16. udziału w symulacji obrad organów władz publicznych lub organów organizacji międzynarodowej;
17. zorganizowania udziału w rozprawie sądowej w charakterze publiczności;
18. przeprowadzenia analizy dostępności wybranej przestrzeni, usługi lub produktu dla osób z niepełnosprawnościami.

Uczeń może podjąć za zgodą nauczyciela inne praktyczne działania obywatelskie wymagające podobnego zaangażowania. Przy organizowaniu i planowaniu tego typu aktywności warto uwzględnić profil kształcenia zawodowego uczniów, co pomaga łączyć aktywność obywatelską z edukacją zawodową. Przed podjęciem każdego działania uczeń ustala jego temat z nauczycielem. Uczeń dokumentuje podejmowane działania w sposób pozwalający na ich późniejszą prezentację klasie lub nauczycielowi.

Warunki i sposób realizacji

Praktyczny charakter przedmiotu edukacja obywatelska sprzyja stosowaniu w pracy z klasą metod aktywizujących dostosowanych do kształtowania kompetencji przekrojowych. Stosowanie tych metod jest konieczne, aby zwiększyć motywację i zaangażowanie uczniów w proces uczenia się oraz w realizację wymagań ogólnych – celów kształcenia. Metody podawcze stosuje się jako uzupełniające.

Z uwagi na specyfikę celów kształcenia w nauczaniu przedmiotu edukacja obywatelska szczególnie przydatne są następujące metody i techniki pracy: praca w grupach, burza mózgów, metaplan, dyskusja, różne formy debat, metoda studium przypadku, symulacja, odgrywanie ról i drama. Metody powinny być wprowadzane na zasadzie stopniowania trudności, tak aby budować samodzielność, autonomię i odpowiedzialność ucznia, ale także zaangażowanie w pracę w grupie. Wśród metod aktywizujących szczególne miejsce w nauczaniu przedmiotu edukacja obywatelska powinien zajmować projekt edukacyjny, który jest rekomendowaną metodą pracy z uczniami. Rekomenduje się, aby uczniowie w toku nauki przedmiotu zrealizowali jeden grupowy projekt edukacyjny związany z tematyką przedmiotu.

W nauczaniu przedmiotu edukacja obywatelska powinien znaleźć się również czas na:

1) wizyty w instytucjach publicznych (np. urzędach gmin, miast i powiatów, sądach, domach kultury);
2) spotkania z przedstawicielami władz publicznych;
3) kontakty z organizacjami społecznymi (lokalnymi, ogólnopolskimi, międzynarodowymi);
4) spotkania z postaciami ważnymi dla lokalnej społeczności, w tym świadkami historii.

Przedmiot edukacja obywatelska zakłada omawianie podczas zajęć tematów związanych z bieżącymi zagadnieniami społeczno-politycznymi, w tym także tematów dzielących Polaków i budzących w polskim społeczeństwie kontrowersje. Szkoła powinna być bowiem miejscem, w którym uczniowie starają się zrozumieć, co łączy i co dzieli polskie społeczeństwo, a także miejscem, w którym uczą się weryfikować informacje na te tematy, poznają różnorodne stanowiska, starają się wyrobić sobie własną opinię, uzasadniają ją, z szacunkiem dla innych ją prezentują i podejmują dialog z osobami, których poglądy mogą być odmienne.

Osiągnięcie opisanego powyżej efektu wymaga od nauczyciela zachowania neutralności światopoglądowej i politycznej, szczególnie w sprawach, co do których istnieją w polskim społeczeństwie różnice poglądów. Celem zajęć nie może być przekonanie uczniów do konkretnej opinii. Na zajęciach nie prowadzi się agitacji politycznej na rzecz żadnej formacji. Co do zasady nauczanie przedmiotu edukacja obywatelska ma więc charakter nieperswazyjny. Wyjątkiem są zasady i wartości wyznaczone przez Konstytucję

Rzeczypospolitej Polskiej, uznawane za aksjologiczny fundament wspólnoty obywatelskiej, do których przyjęcia i uznania za własne przedmiot edukacja obywatelska powinien zachęcać. Na nich powinny opierać się postawy patriotyczne rozwijane na zajęciach.

Edukacja obywatelska opiera się na wiedzy i umiejętnościach uzyskanych przez uczniów w szkole podstawowej. Interdyscyplinarny charakter edukacji obywatelskiej wymaga nawiązania również do zagadnień poruszanych na zajęciach z innych przedmiotów nauczanych w branżowej szkole I stopnia.